

Antwoorden invuloefening bij de film 'Literatuurgeschiedenis – de middeleeuwen'

26 september 2015

Kijk naar de film over middelnederlandse literatuur op www.onlinenederlands.nl of <https://youtu.be/0yd3HA4vuF8> en vul ondertussen onderstaande tekst in.

Inleiding

Het basisschema van communicatie is 'ZBO'. De middeleeuwse verhalen vallen volgens dit schema onder de 'B', namelijk de 'b'oodschap. Om deze verhalen beter te kunnen begrijpen, is het belangrijk dat de [**ontvanger**] uit de 21^e eeuw kennis heeft van de tijd waarin de middeleeuwse [**zender**] leefde.

Geschiedenis

De middeleeuwen duren ongeveer [**1000**] jaar, namelijk van [**500**] tot [**1500**] n.C.. De middeleeuwen betreffen een periode tussen twee periodes waarin veel meer ruimte was voor studie en kunst, namelijk de [**klassieke oudheid**] en de [**renaissance**]. De betekenis van de naam van die laatste periode is [**wedergeboorte**].

Het Romeinse rijk

Hoe kan het dat zo'n groot rijk met veel kunst en beschaving uiteenviel? Hoe kan het dat er in West-Europa een periode begon waarin nauwelijks plaats was voor kunst?

De Romeinen hadden zo'n groot rijk dat de Middellandse Zee een binnenzee voor hen was. Daarom noemden ze die zee ook 'onze zee', oftewel [**mare nostrum**].

In het jaar [**285**] n.C. werd het rijk onder keizer [**Constatijn de Grote**] verdeeld in twee rijken: het West-Romeinse Rijk en het Oost-Romeinse Rijk. Germaanse leiders kregen steeds belangrijker functies in het West-Romeinse leger en de [**Franken**] mochten zich vestigen in het noordelijke deel van het West-Romeinse Rijk in ruil voor bescherming tegen andere invallende Germaanse volkeren. Dit lijkt het begin van het [**feodale**] stelsel uit de middeleeuwen.

Dat er toch behoorlijk wat literatuur uit de klassieke oudheid bewaard is gebleven, hebben we te danken aan het feit dat de Germanen het [**christelijke**] geloof overnamen.

De [**adel**] en de [**geestelijkheid**] zijn de twee belangrijkste standen uit het begin van de middeleeuwen.

De eerste stand heeft zich georganiseerd volgens het hiërarchische [**feodale**] stelsel dat alleen overeind blijft als de leenmannen [**trouw**] blijven aan hun leenheren. De allerhoogste leenheer is [**God**]. Ook in de tweede stand staat [**God**] helemaal bovenaan.

Daarom spreken we met betrekking tot de middeleeuwen van een [**Theocentrische**] maatschappij.

In de vroege middeleeuwen was er geen tijd en ruimte voor kunst, omdat de Germanen een andere levensstijl hadden. Bij de Romeinen was nog ruimte voor handel en reizen en ontwikkeling, bij de Germanen waren de mensen vooral bezig met [**landbouw**] en [**gevechten**]. Oftewel: ze waren druk met de onderste lagen van de piramide van [**Maslow**]. Hierdoor was er geen ruimte voor de bovenste laag: [**zelfontplooiing**]. En daardoor ook niet voor kunst.

Bovendien kon bijna niemand [**lezen**] of [**schrijven**]. Gesproken woorden kon je in die tijd niet bewaren: geluid opnemen was onmogelijk. Daarom is er uit de tijd van de vroege middeleeuwen niets in de volkstaal bewaard gebleven.

De middeleeuwen worden over het algemeen verdeeld in drie periodes: de vroege middeleeuwen van 500 tot 1000 n.C., de [**hoge**] middeleeuwen van 1000 tot 1250 n.C. en de [**late**] middeleeuwen van 1250 tot 1500 n.C..

Met name de uitvinding van de [**boekdrukkunst**] aan het eind van de middeleeuwen heeft veel invloed gehad op de verspreiding van en het bewaard blijven van verhalen in de volkstaal. Bovendien zorgde het ervoor dat meer kennis werd verspreid, waardoor

voor meer mensen studie en zelfontplooiing mogelijk werd.

Een voorbeeld van een man wiens leven in het teken stond van studie en zelfontplooiing is de Italiaan [**Leonardo da Vinci**]. Zijn levensstijl is typerend voor de periode na de middeleeuwen, namelijk de [**renaissance**].

Hebban olla vogala

Rond het jaar [**1100**] n.C. was een Vlaamse [**monnik**] aan het werk in een Engels [**klooster**]. Toen hij zijn [**ganzenveer**] geslepen had en uitprobeerde, schreef hij: hebban olla vogala nestas hagunnan hinase hic anda thu wat unbidan we nu. Dit betekent: [**hebben alle vogels hun nesten begonnen**] behalve ik en jij [**wat wachten we nu**].

Verhalen werden niet opgeschreven, maar verteld. Daarom spreken we van een [**orale**] traditie. De bedenkers van de verhalen werden [**troubadours**] genoemd. Een verteller heette een [**minstrel**] of een [**jongleur**].

Maar ook verhalen die op perkament geschreven waren, zijn grotendeels verdwenen, omdat het beschreven perkament gebruikt werd door [**boekbinders**] om de [**rug**] van een nieuw boek te verstevigen.

Karel en Elegast

De legendarische Karel de Grote leefde rond [800] n.C.. Omdat iedereen wel eens van hem gehoord had, werd hij vaak gebruikt als personage in verhalen. Deze verhalen noemen we [Karelromans]. Hij speelde volgens die verhalen zelfs een rol in veldslagen die hij nooit kan hebben meegemaakt. We spreken dan van [epische verdichting].

Het oudste bewaard gebleven fragment van Karel en Elegast is omstreeks 1270 geschreven. In het begin van het verhaal wordt eerst het publiek aangesproken. De verteller zegt: 'Ik ga u een mooi en [waargebeurd] verhaal vertellen, [luister] ernaar.' Als je goed luistert naar de oorspronkelijke tekst, hoor je dat de regels op elkaar [rijmen]. Dat is logisch: verhalen die niet opgeschreven werden, moesten door de verteller onthouden worden. En dan helpt dit natuurlijk enorm.

In het verhaal ging Karel slapen in zijn kasteel [Ingelheim], waar hij [drie] keer werd gewekt door een [engel] die hem zegt dat hij moet gaan [stelen]. Omdat hij tenslotte doet wat God wil, komt Karel er met hulp van Elegast achter dat zijn zwager [Eggerick] van plan is om hem de volgende dag tijdens hofdag te vermoorden. Uiteindelijk verslaat Elegast – zijn naam betekent [edele gast] – de trouweloze leenman in een tweegevecht waarbij God bepaalt wie er wint. Dit noem je een [Godsgericht].

Arthurromans

In tegenstelling tot koning Karel heeft Arthur waarschijnlijk nooit echt [**bestaan**]. Maar de Arthurromans zijn wel de Britse tegenhangers geworden van de Frankische Karelromans.

In de Arthurromans gaan de ridders op een avontuurlijke zoektocht naar bijvoorbeeld een vliegend [**schaakbord**], de heilige [**graal**] of naar een hert met een [**witte voet**]. Zo'n zoektocht noemen we een [**queeste**]. Hierbij gaat het vooral om de [**ontwikkeling**] van de jongemannen die als volwassen mannen weer terugkeren naar het hof. [**Vrouwen**] spelen in de Arthurromans een veel belangrijkere rol dan in de Karelromans.

Vanden vos Reynaerde

Aan dit verhaal kun je zien dat de stand van de burgerij in opkomst is, omdat met name de [**adel**] en [**geestelijken**] in dit verhaal worden bespot.

De eerste regel van dit verhaal is in de loop van de tijd aangepast. Eerst stond er 'Willem die [**madock**] maecte'. Later werd dit 'Willem die [**vele bouke**] maecte.

Deze Willem is blijkbaar de bedenker van het verhaal. Hij heeft dit Reinaartverhaal bedacht op basis van Franse verhalen en omgezet naar het 'Duutsch'. De middelnederlandse volkstaal werd ook wel

[**Nederduits**] of [**Diets**] genoemd. Deze laatste benaming komt ook voor in het gezegde: [**iemand iets Diets maken**].

In het verhaal gaan in totaal [**drie**] leenmannen op pad om Reinaart op te halen opdat hij berecht kan worden door koning [**Nobel**]. Maar de eerste twee leenmannen, namelijk [**Bruun de Beer**] en [**Tibeert de Kater**] worden in de val gelokt.

Ook de koning wordt uiteindelijk misleid. Dit kreeg Reinaart voor elkaar, omdat hij gebruik maakte van een slechte adellijke eigenschap: [**hebzucht**].

Maria

Maria staat centraal in het katholieke geloof als moeder van Jezus. Maar in de middelnederlandse literatuur treedt zij vooral op als de [**redder**] van de zondige mens.

Korte verhalen waarin zij het opneemt voor de mens, noemen we [**exempelen**].

Beatrijs

De Beatrijs is een voorbeeld van een [**Marialegende**].

In het begin van het verhaal wordt het publiek weer toegesproken. En net als in Vanden vos Reynaerde wordt verteld hoeveel [**moeite**] het heeft gekost om

het verhaal te maken. En net als in de Karel ende Elegast wordt gedaan alsof het om een [**waargebeurd**] verhaal gaat.

In het verhaal is Beatrijs een non die voor haar geliefde het klooster verlaat. Ze ontmoeten elkaar op het veld onder een [**eglantier**] en blijven vervolgens [**zeven**] jaar bij elkaar. Maar dan verlaat haar man haar en blijft ze alleen met haar twee kinderen. Ze kan niet bedelen, omdat dit een openbare schande betekent. Daarom wordt ze [**prostituee**].

Na nog eens [**zeven**] jaar keert ze terug naar het klooster en dan blijkt dat [**Maria**] haar plaats heeft ingenomen, waardoor niemand merkte dat ze was verdwenen.

Ze blijft bidden, maar haar gebeden komen niet aan. Een visioen maakt duidelijk dat ze eerst moet [**biechten**] voordat haar gebeden verhoord worden.

Mariken van Nieumeghen

Het toneelstuk van Mariken van Nieumeghen is een [**wagenspel**]. Groepen amateurs die tijdens kerkfeesten toneelstukken opvoerden werden later waarschijnlijk [**rederijerskamers**]. En de feesten met toneelvermaak rondom de kerk zijn waarschijnlijk de oorsprong van de moderne [**kermis**].

In het toneelstuk wordt Mariken beledigd door haar tante. In haar verdriet en boosheid ontmoet ze [**Moenen**] die eigenlijk de duivel is.

Ze leeft in zonde met hem. Maar als ze ooit weer in Nijmegen komt, ziet ze dat op het plein een wagenspel wordt opgevoerd waarin [**Maria**] de advocaat van de mensen is. Van dit wagenspel leer Mariken dat ook haar [**zonden**] nog vergeven kunnen worden.

Als straf moet ze van de [**paus**] een streng klooster in en krijgt [**ringen**] om haar hals en armen.

Het Egidiuslied

Dit lied is gevonden in het Gruuthousehandschrift in de Vlaamse plaats [**Brugge**].

Je kunt aan de tekst zien dat de liederen daadwerkelijk gezongen werden, omdat er [**notenschrift**] bij staat.

Het Egidiuslied gaat over het verdriet om een vriend die [**gestorven**] is.

Het lied van heer Halewijn

Heer Halewijn verleidde vrouwen met een [**lied**] om ze vervolgens te vermoorden.

In het lied verleidt hij ook een prinses. Als hij haar wil vermoorden, mag zij kiezen hoe ze wil sterven. Ze kiest voor het [**zwaard**] en niet voor de [**galg**]. Maar zij zegt hem zijn kleding uit te trekken, omdat ze zegt dat haar kleding anders vies wordt van haar

[**maagdenbloed**]. Op het moment dat hij zijn kleren uittrekt, slaat ze zijn [**hoofd**] eraf en gaat weer terug naar huis.

En nog veel meer...

Verhalen en gedichten waarin de liefde een belangrijke rol speelt, noem je [**hoofse**] literatuur. Als de liefde totaal onbelangrijk is, spreken we van [**voorhoofse literatuur**].

Esopet, een duidelijke verwijzing naar de oud-Griekse dichter, is een verzameling korte [**fabels**] met een wijze les.

De Abele spelen zijn vier serieuze, [**wereldlijke**] toneelstukken die elk gevolgd werden door een sotternie, een soort [**klucht**].

De dichteres [**Hadewych**] schreef mystieke gedichten waarin extatische liefde met God wordt nagestreefd.

[**Jacob van Maerlant**] schreef Spieghel Historiae en Der Naturen Bloeme.

Hendrik van Veldeke schreef onder andere [**heiligenlevens**].

De personages in het toneelstuk Elckerlyck zijn geen mensen maar [**allegorieën**].